

Som un barri digne!

Etnografia d'una prostitució indignada com fenomen de resistència urbana al Raval

Livia Motterle

Livia Motterle és llicenciada en Filosofia per la Universitat de Bolònia (Itàlia) i Màster Oficial en Antropologia i Etnografia per la Universitat de Barcelona. Actualment compta amb una beca APIF per a realitzar, en el programa Doctoral en Estudis Avançats d'Antropologia Social de la UB, la seva tesi doctoral sobre les narratives de resistència d'unes treballadores sexuals front als mecanismes de violència institucional a Barcelona.

La intenció de l'article és compartir raons, modalitats i resultats d'una investigació que aspira a ser una contribució a l'àmbit de l'antropologia urbana des d'una perspectiva de gènere. La recerca analitza les pràctiques utilitzades per les treballadores sexuals d'uns carrers del barri del Raval (Barcelona) per a definir simbòlicament l'espai que ocupen en termes de la seva acció social i de protesta. El text posa èmfasi també en la utilització d'una mirada *herstorica* capaç d'evidenciar la continuïtat entre la lluita de moviments feministes dels anys Seixanta i Setanta que donaven suport a les causes de les treballadores sexuals i les lluites de les Putes Indignades d'avui.

The chief aim of this article is to share reasons, methods and results of a research project that want to be a contribute to the field of urban anthropology from a gender perspective. The research analyzes the practises employed by sexual workers in a specific street in the neighbourhood Raval of Barcelona, in order to symbolically define the space that they appropriate through their social actions and protests. Likewise, the text emphasises the way that a *herstorical* gaze demonstrates the continuity between the struggles of the feminist movements in the 60s and 70s, who supported the sexual worker's cause, and the «Putas Indignadas» 's contemporary struggle.

La intenció de l'article és compartir raons, modalitats i resultats d'una investigació que aspira a ser una contribució a l'àmbit de l'antropologia urbana des d'una perspectiva de gènere. La recerca analitza les pràctiques utilitzades per les treballadores sexuals d'uns carrers del barri del Raval (Barcelona) per a definir simbòlicament l'espai que ocupen en termes de la seva acció social i de protesta. El text posa èmfasi també en la utilització d'una mirada *herstorica* capaç d'evidenciar la continuïtat entre la lluita de moviments feministes dels anys Seixanta i Setanta que donaven suport a les causes de les treballadores sexuals i les lluites de les Putes Indignades d'avui.

«Las grandes revoluciones empiezan desde abajo, en la calle»

Rosa, 51 anys, treballadora sexual.

Què s'entén amb el terme patrimoni? Com funciona el procés de patrimonialització? Considerar la indignació i la

lluita de les treballadores sexuals com a pràctica patrimonialitzable representa segurament un gran desafiament ja que ens obliga a reflexionar també sobre aquestes qüestions. Observar, analitzar i recuperar les experiències de resistència d'unes dones i d'unes transsexuals de Barcelona davant de l'assetjament institucional que dificulta —fins a impedir— la seva professió, és l'objectiu principal

de la recerca —Som un barri digne!—. La participació observant¹ als carrers del Raval ha estat una experiència necessària per comprendre en primera persona que reivindicar els drets de les treballadores sexuals significa reivindicar els drets de totes les persones. Els testimonis recollits han estat instrument indispensable per aprofundir qüestions que entrelliguen el gènere i l'urbanisme, l'activisme i l'etnografia.

La llei com a tecnologia del poder

Aquest projecte va néixer en el moment que va entrar en vigor la modificació dels articles relatius al treball sexual de

■ La marxa de les Prostitutes Indignades al carrer Ferran. LIVIA MOTTERLE, 26 D'ABRIL DE 2012.

Paraules clau: Treball sexual, Raval, moviments socials, feminismes, espai públic.

Keywords: Sex work, Raval, social movements, feminisms, public space.

l'Ordenança de mesures per fomentar i garantir la convivència a l'espai públic de Barcelona, l'abril de 2012. Els principals canvis respecte l'Ordenança de 2006 — que ja prohibia l'oferta, demanda i negociació de serveis sexuals retribuïts al carrer (a més de la seva realització) — van ser la supressió de l'obligació per part de la Guàrdia Urbana d'avisar prèviament als clients i a les treballadores, anul·lació del precepte de compatibilitat entre el mercat sexual i altres activitats (fins aquells moments es permetia el comerç sexual sempre

que no impedís el desenvolupament d'altres usos del carrer) i la possibilitat per a les prostitutes de commutar la multa per cursos d'inserció laboral a ABITS (Agència per l'Abordatge Integral del Treball Sexual). La modificació de l'Ordenança va multiplicar el número de multes imposades, agreujant així les condicions de treball de les prostitutes i la seva salut. Així ens explica una veïna del Raval:

«Hay mucho estrés...La situación en la calle está fatal. La Guardia Urbana multa muchísimo. Cada

día pasa por acá y si te ve sólo hablar con alguien o pasear te multa. ¿Entiendes? Te multan porque eres puta. Pero digo yo, ¿por qué me multan cuando voy a comprar el pan? No soy puta, trabajo como puta y eso es diferente. [...] Además ahora nos obligan a cambiar nuestro trabajo. El curso que hago en el APIP sólo me hace perder tiempo y energía porque mira, tengo que estar allá todas la mañanas a las nueve y yo me voy a dormir a las cuatro de la madrugada. Yo trabajé toda la vida en la calle, ¿cómo me puedo quedar yo encerrada en una casa con un viejo? ¡Yo no quiero limpiar el culo a nadie!»
(Rosa, agost de 2012)

Les dones del carrer transgredeixen públicament els codis de gènere naturalitzats. Sancionar-les públicament respon llavors a aquella estratègia de visibilització de la punició que, segons Foucault, és necessària per a la producció del poder (Foucault, 1975). Els cossos de les treballadores sexuals es converteixen en cossos castigables i obligats a re-insertar-se laboralment. Els carrers del Raval es converteixen en escenaris on l'urbanisme pot operar quirúrgicament identificant i extirpant els «elements infectes» en nom de la pau social o del bé comú.

Prostitutes Indignades

És en aquest escenari de brutalitat policial i institucional que neix la campanya Putes Indignades. El 26 d'abril de 2012 va desfilar pels carrers del Raval la marxa de les Prostitutes Indignades amb molts lemes com: «em multen pel que sóc no pel que faig»; «no netegeu els meus drets, el carrer també és nostre»; «més val puta que filla de Puig»; «no és protecció, és exclusió»; «vens a la Filmoteca? Et dono la benvinguda al meu barri». Les que cantaven, cridaven i xiulaven eren treballadores sexuals, clients, veïns del barri, dones de diferents col·lectius feministes i associaci-

■ Una «prostituta indignada» reivindicant els seus drets. LIVIA MOTTERLE, 26 D'ABRIL DE 2012.

ons, gent que preguntava i es quedava a manifestar-se. El seguici, d'unes sis-cents persones, va desfil·lar fins a la plaça Sant Jaume, on unes quantes dones van llegir davant l'Ajuntament el manifest de les Prostitutes Indignades:

- Las prostitutas de Barcelona estamos indignadas!
- Ya estamos cansadas de ser tratadas como criminales, perseguidas, acosadas, discriminadas. Ya estamos cansadas de no ser protegidas, de no ser respetadas.
- Ya estamos cansadas de que el Ayuntamiento de Barcelona nos esconda por intereses económicos o morales. Que prefiera a sus turistas, a sus futbolistas, a sus millonarios y a sus inmobiliarias que cambian nuestros barrios, nuestras calles, nuestras formas de relacionarnos.
- La ordenanza de Barcelona ha significado para nosotras más violencia. No nos protege de la explotación sexual. Toda nuestra solidaridad para aquellas que están en situación de trata, que son y serán doblemente víctimas de la violencia.
- La ordenanza de Barcelona tampoco mejora la convivencia en la ciudad. Ya estamos cansadas de la hipocresía y de las excusas.
- Las prostitutas de Barcelona no somos basura que hay que limpiar. Reclamamos nuestros derechos, reclamamos nuestros cuerpos, reclamamos respeto, reclamamos cuidado, reclamamos poder entablar conversaciones, estar presentes y caminar por las calles de nuestra ciudad.
- Las prostitutas de Barcelona no somos víctimas o criminales, somos ciudadanas y tenemos derechos!
- Las prostitutas de Barcelona no somos el problema, somos parte de las soluciones que construimos entre todas para un mundo más digno.

La participació a la manifestació de les Putes Indignades del 26 d'abril va marcar l'inici d'un treball de camp que

va durar dos anys (des d'abril de 2012 fins l'abril de 2014) i que ha estat capaç de despertar una consciència feminista en l'etnògrafa que aquí escriu, més allà de permetre recollir dades i informacions indispensables per a la investigació desenvolupada.

Des del jo sóc adúltera fins jo també sóc puta

Simone De Beauvoir afirmava que es va fer feminista quan va reconèixer la seva solidaritat amb altres dones en lloc de la separació d'elles (De Beauvoir, 1972). «També és un lluita nostra, per tant s'ha d'unir», va afirmar una feminista entrevistada que parlava sobre les formes de resistència de les treballadores sexuals del Raval.

Utilitzar una mirada feminista, còmplice i solidària amb les informants, ha constituït tant una eina d'anàlisi com un imperatiu polític. Aquesta mirada ha transportat l'etnògrafa dar-

raera el temps, en la lluita dels moviments feministes dels anys Seixanta i Setanta que donaven suport a les causes de les treballadores sexuals, fet que li permet observar la continuïtat entre aquestes lluites i les lluites de les Putes Indignades d'avui. Els testimonis de les dones feministes d'aquella època posen molt d'èmfasi en les manifestacions i les concentracions en suport a col·lectius estigmatitzats, com entre d'altres, les concentracions a la presó de la Trinitat – dirigides per les «Creuades evangèliques de Crist Rei» – per recolzar a les companyes detingudes pels *delictes de la dona*. L'avortament o la col·laboració amb aquesta pràctica, l'adulteri, la prostitució i l'homosexualitat eren crims punibles de presó.

La utilització de la *herstoria*² com eina per al no-oblit s'ajusta al paper de la investigadora com etnògrafa feminista que vol reflexionar amb els seus informants, construir juntes mecanismes de

■ Maruja Torres i Montserrat Roig a la campanya «Jo també sóc adúltera», de suport a María Ángeles Muñoz López, penalitzada per adulteri. COLITA, 12 DE NOVEMBRE DE 1976.

lluïta i fixar-los en el flux de la memòria. Comparteixo el que diu Benjamin: «és més àrdua la tasca d'honorar la memòria dels éssers anònims que de les persones cèlebres. La construcció històrica està consagrada a la memòria dels que han perdut el nom».

Les narratives com eina metodològica

La investigació s'ha desenvolupat sobre la base dels mètodes i les tècniques d'investigació qualitativa, donant molta importància a les entrevistes obertes i en profunditat i l'elaboració d'històries de vida. En particular s'han desenvolupat entrevistes en profunditat a unes treballadores sexuals (tant locals com immigrants) que treballen al carrer Robadors, Sant Pau i San Ramon; entrevistes semi-estructurades a persones que treballen en associacions pro-drets (Genera; Ambit Dona; etc.) i a feministes de diferents col·lectius (Feministes Indignades, etc.) d'avui i d'ahir; entrevistes estructurades a veïns del Raval i a tècnics de l'Ajuntament (en particular al responsable del pla Abits, Agència per l'Abordatge Integral del Treball Sexual, que té per objectiu impulsar la re-inserció laboral de les treballadores sexuals).

La narració ha estat fonamental per desvetllar subjectivitats i crear un diàleg transversal entre l'entrevistadora i les entrevistades, especialment quan parlaven les treballadores sexuals (la majoria d'elles eren feministes).

(In)conclusions

La prostitució de carrer sembla constituir el que Mauss anomena *fet social total*, és a dir, una situació on «s'expressen a la vegada i de cop tota mena d'institucions: religioses, jurídiques, morals i econòmiques» (Mauss, 1934). Aproximar-se a aquest fenomen ha implicat la destrucció de tòpics i l'ensorrament de mites relacionats al treball sexual. Propietàries de les seves decisions, convençudes de lluitar i no

■ Veïns del carrer Sant Pau amb una pancarta de suport a les treballadores sexuals.

LIVIA MOTTERLE, 26 D'ABRIL DE 2012.

callar, la majoria de les treballadores del Raval volen seguir treballant com putes i fer-ho en condicions dignes.

La responsabilitat intrínseca de la recerca etnogràfica és aquella que ha de contribuir a la co-construcció de significats per poder interpretar críticament el món. Es tracta sens dubte d'una responsabilitat política. Considerar les

pràctiques de protesta, desobediència i resistència de les treballadores del sexe com a pràctica patrimonialitzable que s'ha de transmetre a les generacions futures com un tresor, ha estat un desafiament humà i rigorós a l'hora. Un desafiament que segueix encara obert i que ha valgut i val la pena acomplir. ■

BIBLIOGRAFIA

■ Foucault, M. (1975/1992) *Vigilar y castigar*. Madrid: Siglo XXI.

■ De Beauvoir, S. (1972/1974) *Final de cuentas*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana.

■ Tedlock, B. (1991) «From participant observation to the observation of participation. The emergency of narrative ethnography». Dins *Journal of Anthropology Research*, 47(1): 69-94.

■ Benjamin, W. (1959/2008) *Tesis sobre la historia y otros fragmentos*. México: UACM.

■ Mauss, M. (1934) «Técnicas corporales». Dins Mauss, M. (1934) *Sociología y Antropología*. Madrid: Tecnos.

NOTES

(1)

«De l'observació participant a la participació observant» és l'expressió utilitzada per l'antropòloga Tedlock per sintetitzar un canvi de perspectiva en l'aproximació al mètode etnogràfic.

(2)

El terme *herstòria* és un concepte utilitzat per les feministes des de la dècada dels Seixanta i fa referència, entre les seves diverses particularitats, a la crítica de la història documentada oficialment.